

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 60 (1975)
Heft: 5

Artikel: Davart schurnalists e poets
Autor: Camartin, Iso
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882395>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 09.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Davart schurnalists e poets

dad Iso Camartin

«In mir habt ihr einen, auf den könnt ihr nicht bauen!»

Bert Brecht

1. Polemica encunter la schurnaglia

Ins mondi buca per il dicziunari. Ei setracta d'in plaid buca fetg usitau, mo che ei buca nunenconuschents en cerchels litterars. Capeivlamein ha el aunc buca anflau la via els dicziunaris, sco biars auters plaids construi sapientivamein. Duvrau el per l'emprema gada ha in Barun Alfred von Berger. Karl Kraus ha surpriu el e cun quei ha el giu avunda attest da batten. Il plaid ei mess ensemen ord «schurnalists» e «canaglia». Cun quei eis ei clar, encunter tgi el ei fabricaus.

Avon biabein 100 onns ei Karl Kraus naschius. El ei senza dubi staus in dils gronds genis dalla satira e polemica en nies tschentaner. El era enza tgei sco in aunghel pertgirader dil lungatg, fetg savens era igl aunghel exterminader, quel che va sperasvi, sco ins sa ella bibla, e decimescha la genira. Franz Kafka, il poet, ha manegiau inaga sur Kraus: «Mo in ruffinai braccunier sa esser in aschi stregn forester!» Kraus era perschudius che tuttas mendas spirtalas e moralas, ignoranza e malvuglidad, semuos sien senza schanetg el lungatg. Il lungatg era per el igl element che reflectava tut anavos sin quel che duvrava el. El pigliava ils manzasers da professiun cun suandar sco in tgaun da catscha lur fastitgs, vul dir: quei che els schevan e scrivevan. Paupra tgi che curdava sut sia plema. Quel vegneva «splimaus» aschizun che el ughegiava per ditg buca pli da seprentar en la publicitad.

Las pli violentas attaccas ha Kraus drizzau encunter la pressa. El ha sviluppau in entir arsenal da plaids encunter ils fabricaders dil meini public. Schurnalists numnava el magari «ils scrocs dalla tenta», las gasettas titulava el sco «aborts dil meini public». Buca ina diffamaziun eis el sursiglius per liquidar quels che meinan ils lecturs sapientivamein en err. Polemica vegn dil plaid grec «polemos» e vul dir «uiara». Kraus ha viu en la polemica ina dallas sulettas vias che restava per arver ils egls a quels che selaian tschorventar da frاسas e meinis dirigi.

La polemica ei era oz aunc empau diffamada. Naturalmein, ei dat ina polemica malvuglida e zuppada che va sezza a bratsch cun la manzegna. Mo

ei dat era la polemica saluteivla, quella che tucca directamein leu nua ch'ei fa mal. Polemica ei la metoda da cumbat encunter las tendenzas da harmonisar. Ella ei igl instrument impurtont da quels che ein encunter tuttas paschs fallidas, encunter ils cumpromiss cumadeivels. Polemica vul buca destruir il bien num. Ella vul denton era buca conceder il bien num a quels che sezuppan davos el per saver trafficar el stgir sco ins vul.

Bien, mo la schurnaglia? Dat ei oz aunc quella? Ein ils schurnalists buca critics oz pli che mai, sils calcogns a mintga caussa dubiusa ed ils davos che merettan da far rema sin canaglia?

Lur responsablidad ei gronda. Ed il prighel da daventar ina unfrenda dalla maschinaria, en la quala in schurnalist stat oz, ei buca meins gronda. Bein, ei seigi detg francamein: Era schurnaglia dat ei oz dapertut. Ella ha midau dapi il temps da Kraus ni peil ni vezi. Tgi enconuscha buca quels venda-parolas per mintga prezi? Quels che suflan en la suna da bucca che lur patruns han ligiau ad els avon il buccari, sinaquei che la nuviala seigi melodiusa? Tgi enconuscha buca quels tips devots che mettan a disposiziun lur lungatg plein carrauns per cuvierer la brutalitad directa dalla voluntad che stat davostier?

Mo sper il tip demagogic dil schurnalist dat ei aunc in auter, il resignau. Quel che ha stenschiu igl agen patratg e reproducescha materia jastra. Quel che ha viu en, che las frusas en vendita ein pli fermas che igl agen meini. Quel che sesuttametta a quei che ins spetga dad el ed emblida quei che fagess plascher ad el da relatar. Ei dess biars exempels per dilucidar quei pli concret. Ins prendi enta maun las gasettas cuort avon elecziuns. Ellas tut sbutlan da spir recumandaziuns, attests d'extraordinariadad ed empermischuns fermas sco itschal. Negin dubi: igl ei il duer dalla pressa d'articular meinis ed interess. Mo ins analyseschi inaga quella vendita da habilitads e vertids plaid per plaid. Ins emprovi da cumparegliar tut quei cun in discuors real ed ins vegn a constatar beinspert l'inflaziun morala. Ins sa sedumandar, schebein perschasiun ni la grimassa dalla frasa stat davos quels plaids scuflentai. Pertgei far ton fem cun il lungatg? Karl Kraus scheva: «Il prighel dil plaid ei il deletg dil patratg!» Quels che secontentan mo cun ils plaids senza prighels ston prender en cumpra il patratg senza deletg.

Ual cheu schai il problem per nosssa situaziun romontscha. Denter nos schurnalists ein ils genis probabel aschi scarts sco ils canagls. Nies Karl Kraus ei aunc buca naschius! Mo era aunc buca quels che savessen envidar sia gretta sil pir. Ils biars che articuleschan lur meini en nos mieds publics (e tut quels ein «nos schurnalists» e buca mo ils paucs da professiun) emprovan de far quei aschi bein sco ei pon, laschond reger precau-

ziun da buca offender enzatgi e prendend risguard da buca curdar en extremes prigus. Era ils ruffinai manipuladers ein buca derasai tier nus, ed ei va magari vess d'anflar els. Naturalmein che els tschaffan lur armas era mo sche ei va ual per ina pial speciala, schiglioc secuntentan els cul daquot tissi en la bubronda da mintga di. Quei che ei dat denton tier nus en marighel ein ils schurnalists che han piars il senn per «il deletg dil patratg», quels che remaglian frisas senza sponder in patratg e gezzan mai lur instruments per scarplir la cunvenziun. Cun lur risguard vi e neu e lur precauziun surfatga fan ei nuot auter che zugliar las caussas e las persunas en plaids banals e mediochers. Els han emblidau che scriver vul dir ughegiar, demontar, scuvierer, penetrar e zavrar. Che scriver ei ina causa hanada che sto procurar per novas investas e per surprises, e buca mo confirmar e fortificar quei che ins sa gia daditg. Cun scriver han ins da fierer glisch sin las caussas e buca curclar ellas cun plaids che tunan bein. La polemica che regia magari en nossa pressa ei deplorablamein ina dil suspect e dils pregiudezis enstagl quella dil patratg gizzau. Respectabla ei denton mo la davosa. Ella lavura cun la logica e buca cun ressentiments. Ella vul procurar cun plaids prigus ed era murents per il deletg dil patratg. Ella animescha ad in giug da reglas aviartas, ad in «concertar» da differentas vuschs che duegien miserar vice-versa lur forzas. Ella vul eruir, con lunsch che ils plaids portan ils patratgs e nua ils patratgs sevolvan encunter ils plaids. – Stuessen ins buca dar era tier nus ina letga alla polemica encunter la mediocritad e banalitat?

2. *Ils puccaus dils poets*

Avon entgins onns ha la remarcabla filosofa Hannah Arendt scret in essay sur dil poet Bert Brecht. Ella sedamonda leu, co ei seigi stau pusseivel che il grond Brecht hagi piars sia vusch cu el seigi serendus a Berlin digl Ost e sesuttamess pli u meins alla ducrina culturala dalla partida. Cun la beinvulientscha d'anflar enzaco il poet davos il funcziunari raguda ella en las poesias tardivas da Brecht, mo sto lu veser che la raccolta ei plitost magra. Bert Brecht, quel che ha revoluziunau poesia e teater en nies tschentaner, eis el buca morts il mument che el ha decidu da metter sias forzas en survetsch dalla ideologia da partida? Eis el buca daventaus mo in proclamatur d'ideas destinadas per far marschar las massas el tact e sin dictat? Tgei ei schabegiau cun l'imaginaziun che liberava ils patratgs dil carstgaun ord il clauder da banalitat? Nua ein ils plaids stuli che tucavan ils dretgs senza schanetg e schanegiavan quels senza dretgs? Eis

ei pusseivel che igl engaschi total per ina via politica fa pirentar il sensori dil poet? Hannah Arendt di: «Il duer dil poet eis ei da scaffir ils plaids, cun ils quals nus havein da viver. Negin vegn ad eleger per quei intent quei che Brecht ha scret en honor da Stalin. Mo il fatg che el ei staus cantlis da fabricar menders vers che x in auter litterat che ei sefatgs culpents dils medems puccaus muossa: quod licet bovi non licet Jovi: biaras caussas ein lubidas ad in bov, mo scumandadas a Jupiter!»

La historia dalla litteratura ei pleina d'exempels nua che politica, religiun, raps ni era semplamein naivdad e tuppdad procuran al poet per in buccari. Biars emprovan da sefugir davos mascras e salvar lur identitad ed atgnadad suten. Mo ei sa ir cun els sco cun Marcel Marceau en sia pantomima: els damognan buca naven pli la mascra che ei sefultschida sur lur fatscha. Cun la mascra daventa il poet tgunschamein l'unfrenda da forzas jastras. Buca lunschs ei il pass dalla identificaziun cun la mascra tochen che ins entscheiva a celebrar quei che ei fauls e malign.

Ils puccaus dils poets ein multifars: ei po esser quels digl engaschi naiv aschibein sco quels dalla fuigia ord la responsabladad en generalitads nunpalabras. Il humus, ord il qual la peccaminusadad poetica sesvilupescha ei denton adina ina specia da defect quasi fisiologic: enzatgei sco ina emprova da trer en las antennas sensoricas, da sclauder l'attenziun sensibla per la realitad, da buca pli schar girar ils egls, gizzar las ureglias e tonscher ils mauns viers il nunenconuscent, mobein da surveser e surudir e serestrenscher sin quei che ins ha gia en possess. Da cheu anora sesvilupescha l'entira plonta dils vezis da poets, cun tutta la bratscha e tuttas las frastgas che ins enconuscha sut nums sco: malfideivladad, corrupziun, fanatissem, bugliaccaria, naivdad, vanagloria ed amur propria; e spert daventa ord il poet in polizist, in truader, in predicant, in conspirader, in papa dalla estetica, en mintga cass: in valanuot en cassacca d'in auter, in utschi canari dalla cunvenziun, in fauls incassader da respect e credibilitad. S'engaschar per enzatgi ni enzatgei san ins sco poet mo sut ina cundiziun: che igl emprem engaschi seigi quel per l'atgna sensibladad ed aviartadad. Tut igl auter ei mo delegaziun secundara. Quel che deleghescha enzatgei che ei buca siu, mobein empristau ord l'experiencescha d'alters, discreditescha sesez forsa buca sco persuna privata, denton segir sco poet. Il mund digl art ha negin salvader e negina remischun per ils malfideivels e traditurs. Tgi che ei inagada sesbassaus sco fumegl da messadis jasters sesaulza mo cun grondas difficultads anavos en la solitariadad necessaria per fastisar las ingredienzas poeticas dalla realitad. La prostituziun dil spert ei pli prigulusa e contagiusa che quella dil tgierp: encunter ses effects han ins aunc buca anflau remiedis.

Mo lein vegnir pli concrets cun dar in'egliada sin il cass romontsch. Munconza da scribents havein nus buc. Gnanc munconza da scribents cun bunas intenziuns. Mo co stat ei culs poets? Cun quels che peisan mintga plaid sin la stadera da lur entir lungatg e lur entira sensibladad? Co stat ei cun quels che semplamein refuseschan da stuppar cun lur plaids las ruosnas che banalitat e tuppada arvan en nos discuors quotidianas?

Il poet sedistingua da tut quels che scrivan buca en emprema lingua entras ina habilitad linguistica, mobein entras ina sensibladad da veser e capir. Sriver savein nus tuts pli u meins bein e metter nos plaids alla disposiziun da nos interess. Naturalmein, buca tuts han il medem arsenal da plaids, la medema inschignusadad da cumbinar els, e perquei dat ei scribents pli u meins ruffinai e versai. Aschia (savens) san ins anflar denter nus entiras roschas da quels dils plaids prompts, spir cussegls, consolaziuns, criticas e sburbatems. Roschas ein semess en survetsch da partidas e da religiuns e han empruau da mischedar messadis, camonds e cardientschas cun empau sgugialem poetic. Cons han empruau dad embellir la schampra realitad che tunava memia mal els plaids sempels e gests cun la retorica poetica disponibla. Tuts quels pon haver ina impurtonza momentana, in effect cuort, mo ein sco fiugs artificials, vid ils quals negin vegn a saver sescaldar.

Mo era denter nus Romontschs dat ei poets, quels paucs, che teidlan, pesentan e mesiran, che san spitgar e piardan buca la pazienza. Quels che dattan temps a sesez e sedrezzan buca vid las leschas da vendita e vid la sclavaria dalla concorrenza. Quels che relatan mo cura ch'ei han veramein da dir enzatgei. Quels che reduceschan il ramurem dil lungatg sin ils plaids essenzials. Probabel eis ei per negin aschi grev sco per in poet da buca daventar malfideivels. Fideivladad ei bein pli leva nua ella ei rentada vid ina persuna ni vid ils basegns dalla communitad. Mo il poet ei persuls e solitaris. Sche el ballucca, eis ei finiu. Negin vegn a saver truar el auter che sia atgna responsabladad. Ils plaids che el di senza perschasiun e senza il quitau dil spért allert ein sezs il verdict sur sia poesia.

Nus havein en nies lungatg romontsch tonta poesia mediocra damai che nos poets han fatg tonts patgs dubius cun ils basegns quotidianas. Els han empruau da satisfacer allas damondas pendentas, d'anflar rispostas e formular programs, d'animar per la caussa romontscha e dustar prighels smanatschonts. Quei san ins bein capir d'ina vart, mo da l'autra vart ha quei embrugl lavagau a biars la sensibladad per ils munds zuppai dil lungatg. Biars han buca giu la forza pli da seretret e tedlar, ein sesi vinavon a meisa cun ils marcadonts e daventai mulissiers da lur interess. Era els han aschia piars l'udida per la miseria che scutina adina enzanua, mo che ils

ventireivels suraudan, per la ventira che sezuppa adina enzanua, mo che ils sventirai survesan. Els han piars ils plaids, «cun ils quals nus havein da viver», demai che els han fatg patg cun igl ordinari. Quei ei il grond empruament, al qual gnanc Brecht ha pudiu resister per temps. En ina poesia dal Paul Celan anflan ins ils plaids:

«Wer mit der Lampe allein ist,
hat nur die Hand, draus zu lesen.»

Tgei che ils poets, ils pli sensibels denter nus humans, legian ella glisch da lur solitariadad ord l'atgna palma maun, gliez ei la nuviala, sin la quala nus spitgein. Mo da leu vegnan oz pli ils plaids che fan crescher la speranza cun mantener ils misteris.